

Hét hónap

Kistarcsától a Markóig

1956 után, ezt ma már mindenki tudja, jó néhány életút tört derékba. Sokan internálótáborba, börtönbe kerültek, s mintegy kétszáz-ezren hagyták el az országot. E történet felidézője – az 1958. május 21-én megtartott nyilvános fellebbezési tárgyalás ítélete szerint – egy év börtönbüntetést kapott „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való részvétel büntette miatt”, de az ítélet végrehajtását a bíróság három évi próbaidőre feltételesen felfüggesztette, a mellékbüntetések kiszabását pedig mellőzte. Mi az oka hát, hogy az alábbi események résztvevője mégis mintegy hét hónapi internálótábori, illetve börtönbeli tapasztalatról ad számot? Ahogyan emlékeit felidézi, egyszerűen az indok: „saját védelme érdekében közbiztonsági őrizetbe helyezték.” Egyéb hozzáfűznivaló aligha szükséges, az eltelt negyvenhárom év szinte már történelmi távlatot ad az itt olvasható beszélgetéshez.

A szerkesztő

– A börtönbüntetését próbaidőre felfüggesztették. Ezek szerint egyetlen napot sem kellett börtönben töltenie?

– Dehogynem. Az elsőfokú tárgyalásig már szinte az egész büntetést leültem különböző helyeken. Minden 1957. március 10-én kezdődött, azon a napon este értem haza a falumba, Nagymarosra. A szüleim tudtak róla, hogy az éjjel begyűjtés lesz. Húszan, harmincan jöttek. Kiskatonák álltak kint az udvaron és civil ruhás nyomozók végezték a házkutatást. Általában pisztolyt kerestek, ha nem találtak, eldugtak ott egyet. Értem is eljöttek, de én a szomszédban aludtam, így nem bukkantak rám. A szüleim kérésére másnap jelentkeztem a helyi rendőrségen. Másfél óra múlva meg-

jelent egy teherautó, tele katonákkal, pufakásokkal.

Átszállítottak a szobi rendőrkapitányságra. Bevittek egy szobába, és ütöttek, vertek, ahol értek. Azután egy cellába kerültem nyolcadmagammal. Öt napig voltam ott, közben többször kihallgattak. Ha az ellenem felhozott vádak tagadtam, jól megvertek. Március 15-én kb. harminc embert, köztük engem is, bevittek a Pest megyei rendőrkapitányságra. Közölték, hogy „a népnek kinyílt a szeme, és ha kint maradnánk, biztosan meglincselnének, ezért saját védelmünk érdekében közbiztonsági őrizetbe helyeznek”. Alá kellett írunk, hogy beleegyezzünk. Azt senki nem tudta, mi fog történni, bíróság elé kerülünk-e, vagy egy-

szerűen csak eltüntetnek. Hiába voltak jogászok is, mindenki tisztában volt vele, hogy a törvény abban a helyzetben nem működik. A kistarcsai internálótáborba kerültünk. Odaérkezésünkkor arccal egy magas téglafalhoz állítottak bennünket. A hátunk mögött hangokat hallottunk: „*Most fogtok megdögleni büdös ellenforradalmárok*” és hasonlókat. Hallottuk, ahogy géppisztolyokat és golyószórókat biztosítanak ki. A mellettem álló férfi letérdelt és imádkozni kezdett. Mondtam neki, ne féljen, mert a falon sem vért, sem agyvelőnyomot nem látok.

Igazam lett. Később megtudtuk, hogy ezt a borzalmas színjátékot valamennyi érkező csoporttal végigjátszották.

– *Kik lehettek?*

– Nem tudom, tilos volt hátranézni. Főleg női hangokat hallottunk. Talán a börtönőrök közül lehettek a szadistább hajlamúak. A „szívélyes fogadtatás” után egy hatalmas terembe kerültünk. A tábort előtte a rendőrség kiképzésére használták. Az összes épületben kiverték a belső falakat, emeletenként egyetlen óriási helyiség maradt. A földszinten helyezték el a munkásokat és a parasztokat, az első emeletre kerültek az érettségizettek és más átlagos emberek, eggyel följebb pedig a volt csendőrtisztek, katonatisztek, diplomások vagy majdnem azok. Egyetemi hallgató lévén én a 2. emeletre kerültem. Valamennyi épület minden szintje dugig volt 56-osokkal. Egy teremben két-háromszázan is lehettünk és elgalább 8 épület volt, mindegyik többszintes.

– *Nem is voltak Kistarcsán igazi bűnözők, csak 56-osok?*

– Dehogynem, csak nagyon kevesen. A mi érkezésünkkel ők már ott voltak a táborban. Azonnal lehetett tudni, kik a köztörvé-

nyesek, mert rabruhát hordtak, mi pedig nem. Ők voltak a teremparancsnokok, parancsnokhelyettesek, az ő utasításait kellett betartanunk. Ők voltak a mi feletteseink, különösebben nem haverkodtak velünk. A politikai foglyok mindannyian elmesélték később a saját esetüket, de a közbüntényesek soha semmit nem mondtak magukról.

– *Mennyire volt szigorú az őrizet?*

– Érkezéskor és később a sétákon fegyveresek kísérték minket, de nem voltunk mi veszélyes emberek, nem kellett ránk nagyon vigyázni. A szobák előtt is csak egykét idő, nyugdíjkor körül lévő rendőr lézengett, nem nagyon törődtek velünk, fegyvert sem viseltek, csak gumibotot. A külső őrség viszont komoly volt, golyószórókkal védték a létesítményt, az őrtornyok 15-20 m-re voltak egymástól. A tábort kettes kerítés vette körül, belül drót, mögötte pedig téglakerítés volt.

– *Kistarcsán is folytatódott a kihallgatások, bántalmazások?*

– Ott már nem, engem legalábbis nem bántottak. A terembe ugyan a későbbiekben is kerültek véresre vert papok, grófok, katonatisztek, csendőrök, rájuk utaztak, de az olyan „mezei” embereket, mint amilyen én voltam, nem büntették.

– *Milyen volt az élelmezés a táborban?*

– Az első nap nagyon éhesek voltunk. Káposztás kockát hoztak, mindenki annyit ehetett, amennyit csak bírt. Rengetegen megbetegedtek, ketten meg is haltak másnap. Elterjedt, hogy megmérgezték bennünket. Később derült ki, hogy hatalmas rézüstökben főzték az ételt, és az idő múlásával vegyi folyamat játszódott le az edény és a káposztás tészta között. Én hat csajkával ettem, de semmi bajom nem lett. Valószínűleg középről kaptam. Egyébként az

volt az egyetlen alkalom, hogy annyit ehettem, amennyit csak bírtam. Az étkezés rendkívül gyenge volt. Reggelre rántott levest kaptunk, ami mellé kiosztották a napi kenyéradagunkat is. Öten osztoztunk egy kétkilós kenyéren. Délben általában nagyon kevés tésztát hoztak, este pedig üres főzeléket. Minden vasárnap a déli ebédhez 3-4 deka pörköltet is kaptunk. Az első hónap így telt el, utána négyhetente kaphattunk otthonról 3 kg-os élelmiszercsomagot – ez többnyire kolbászból és szalonnából állt –, 2 kg-os tisztasági csomagot és 30 doboz cigarettát.

– *Hogyan telt el egy nap?*

– Minden nap teljesen egyformán. Reggel 6-kor ébresztette a társaságot a szobaparancsnok, meg kellett vetni az ágyat, ha nem sikerült szépre, a rabruhások szétdobálták és kezdhették előlről. Fél 7-kor megkaptuk a reggelit. Délig általában bent kellett maradni a teremben, akkor jött az ebéd, délután 6-ig valamikor lezajlott a „séta”, beszélgetni nem lehetett, libasorban sétáltunk körbe-körbe. Hatalmas udvar volt. Általában napi fél óra sétát engedélyeztek, ami minden alkalommal békaügetéssé fajult. A legjobban egy kétméteres, vörös rendőr őrmestertől féltünk, mert sokszor ájulásig hajszolta azt, akit kiszúrt magának. Séta után visszamentünk a terembe, majd jött a vacsora. Esténként a társaságot hagyták nyugodtan. A mi termünkben csupa magasan képzett ember élt. Minden este volt színelőadás, éneklés, vagy valaki előadást tartott. Egy vadász például elmesélte az afrikai élményeit. Egy másik férfi a Titanic pusztulásáról beszélt, 8 évesen rajta volt a hajón, a családjából egyedül ő élte túl a tragédiát. Ezeket az estéket mi szerveztük magunknak, nem szóltak bele, hagyták, hadd csináljuk. Az előadásokat egyébként

az őrszemélyzet is hallgatta. Sőt, egyeneseen megkértek minket, hogy olyan helyre álljunk, ahonnan ők is hallják. Takaródó este 10 órakor volt. Eleinte földre szórt szalmán aludtunk, pár hét múlva szalmazsákokat hoztak, egy hónap múlva pedig katonai ágyakat kaptunk. Két ágyra jutott három ember.

– *Tisztálkodni hogyan lehetett?*

– Minden szobában volt egy WC-csoport és 8-10 zuhanyozó. Délig volt víz, igaz, csak hideg, egymás között beosztottuk, ki, mikor tisztálkodjon.

– *Szökési kísérlet volt a táborban?*

– Nem tudok róla. Én viszont időnként megléptem, na nem a táborból, hanem a szobából.

Fiatal voltam, 22 éves, nem volt bennem félelem, nem volt még családom, vállaltam a hírvivő szerepét. Rendszeresen jelentkeztem fogorvoshoz vagy orvoshoz. Kimentem a tömeggel a saját épületemből, az udvaron hatalmas csoportokban jöttek mentek az emberek, és ha olyan épületbe tartottak, ahol nagymarosiak is voltak, átálltam hozzájuk. Beszéltem az ismerősökkel, majd ugyanúgy visszaszöktem a saját épületembe, ahogy eljöttem onnan. Ezt 20-30-szor megtettem az alatt az öt hónap alatt, amíg Kistarcsán voltam.

– *Nem volt senkinek gyanús, hogy mindennap jelentkezik orvoshoz?*

– Dehogynem, de elnézték. Olyan nagy tömeg ment egyszerre, hogy különösebben fel sem tűntem. Szerintem az örök tudták is, de szemet hunytak.

– *Egymással milyen volt a viszonyuk szobán belül?*

– Nagyon jó. Konfliktus soha nem volt. Napközben bárkihez odamehettem, nagyon sok ismeretséget kötöttem. A táborban gyakorlatilag jobban éreztem magam,

mint utána otthon. Számomra ez olyan volt, mint valamiféle cserkész tábor. Azt persze nem tudom, más emeleteken, ahol alacsonyabb rétegből való emberek voltak, milyen lett volna, a mi termünkben azonban olyan emberekkel találkoztam, akikre felnézhettem, és akiktől tanulhattam,

– *A külvilággal tudták valahogyan tartani a kapcsolatot? Írhattak levelet, fogadhattak látogatót?*

– A levélírás abból állt, hogy nyílt levelezőlapon elküldhettük, ki jöhet hozzánk. A látogatás névsor szerint ment. Minden hónapban jöhetett egy látogató, akivel 10 percet beszélhettünk. Külön épület állt erre a célra, dróttal voltunk elválasztva egymástól, az egyik oldalon ültünk mi, a másikon a látogatók. Alig lehetett valamit érteni, mindenki ordított vagy sírt, egyszerre körülbelül 100-200 embert eresztettek be az épületbe. De hiába találkoztunk szeretteinkkel, mégis teljesen el voltunk zárva a külvilágtól. Semmi hír nem jött be, a kintiektől sem, mert figyelték, mit beszélünk. az örök közöttünk álltak, és ránk szóltak, hogy ne politizáljunk. Pontosan öt hónapot és öt napot töltöttem Kistarcsán teljes bizonytalanságban. Bízunk benne, hogy jönnek az amerikai csapatok, hogy már nem tarthat soká, a Kádár-rendszer a végét járja, az optimistábbak mindenfélét kitaláltak.

– *Hogyan került ki az internálótáborból?*

– 1957. augusztus 19-én hívtak. Pótnyomozásra vittek az Andrássy útra. A pótnyomozás abból állt, hogy felolvasták a korábbi jegyzőkönyveket, amiket Szobon aláírtak velem.

Valamennyit visszavontam, mondván, hogy 90 százalékuk hazugság, és újból csak fizikai kényszer hatására fogom aláírni azokat. A nyomozó jóindulatú ember volt,

adott két pofont, amit jóformán meg sem éreztem, és kérdezte, ez elég volt-e fizikai kényszernek, mert különben behívhatja a verőlegényeket. Igen, mondtam, és ismét aláírtam mindent. A pótnyomozás 10 napja alatt a nyomozó tiszték és az egyenruhás pufajkások – így hívták őket, ez egy katonatiszti különítmény volt – minden este kiválogattak közülünk embereket, hogy szórakozzanak velük. Engem két alkalommal vittek az irodájukba. A verés mellett szórakozásképpen imádkoztattak, letérdeltettek, az internacionálét, vagy SS-nótákat énekeltek velünk. Nagyon megaláztak mindannyiunkat. Egy alkalommal négyen ültünk bent, köztünk volt egy kétméteres alföldi parasztfiú, aki már nem bírta a megpróbáltatásokat és visszaüött. Kapott még két pofont, akkor fölemelte az íróasztalt és ráborította az egyik civil nyomozóra. Erre bejött hat ember és a szemünk láttára agyonverték ezt a szerencsétlen fiút. Nemcsak a vérét, az agyvelejét is láttuk. Szörnyű trauma volt mindannyiunknak. Szeptember elején átkerültem a Markó utcába. Akkor első ízben közölték velem hivatalosan, hogy előzetes letartóztatásban vagyok, és a tárgyalásomig börtönben maradok.

– *Mikor volt a tárgyalás?*

– Viszonylag hamar, október 23-án, de a Markó utcában töltött 2 hónap alatt sokkal borzasztóbb dolgokat éltem meg, mint az internálótáborban. Minden hajnalban 4 órakor kivégzések voltak. Onnan tudtuk, hogy akasztanak, hogy teherautókat kezdtek el járni és beszédfozlányokat hallottunk. A mi cellánk ablaka pont az udvarra nyílt, annyira magasan volt, hogy nem lehetett kilátni, de hallottuk az ordításokat. A legtöbben a hazáért, szabadságért kiáltással mentek az akasztófa alá. A halálsikolyt a járó motorok sem tudták elnyomni.

Olyankor ütöttük, rugdostuk az ajtónkat. Biztosat nem tudunk, de ahogy mi érzékel-
tük, naponta 3-4 embert végezhetek ki.

– *Hányan voltak a cellában?*

– Egy legfeljebb 10 négyzetméteres, készemélyes cellában 15-16-an voltunk kezdettől fogva. A két ágy négy embernek jutott, a többiek a földön aludtak az oldalukon. Csak egyszerre lehetett fordulni. Volt bent egy WC is, amit egymás szeme láttára kellett használnunk. Minden reggel kapunk 30 liter vizet. Délig az ivóvizünk és a mosdóvizünk is az volt, utána megint kapunk. A Markóban már hivatásos fegyőrök vigyáztak ránk. Akkor láttuk őket, amikor beadták az ételt az ajtón lévő ablakon.

– *Hogyan teltek a napjaik?*

A két hónap alatt se séta, se semmi nem volt, hozzám se szóltak, hozzám se nyúltak. Egyetlenegyszer mehettem ki a cellából,

amikor édesanyám beszélőre jött. A börtönben is reggel 6-kor ébresztettek és este 10-kor volt takarodó, de egy kis égő egész éjjel égett a plafonon. 90 százalékban ott is 56-osokkal voltam együtt. Valamennyien a tárgyalásunkra vártunk. Az egész nap beszélgetéssel ment el. Többnyire nem a börtönről beszélgettünk, ábrándoztunk, reménykedtünk, volt, aki letargiába esett. Akinek kitűzték a tárgyalását, ahhoz már ügyvéd is bejöhethet. Aki már túl volt az elsőfokú tárgyaláson, az elkerült tőlünk jött helyette új, de előbb meg mindenki visszajött összecsomagolni. Akkor tudtuk meg az ítéleteket. Volt köztünk olyan, akit halálra ítélték, volt aki 14 évet kapott. Én azonnal, ahogy megvolt a tárgyalásom, a szabadulócéllába kerültem, két napra rá pedig kiengedtek.

Flamich Marianna